

Megjelenik
1 évfolyam 12 íven,
egyes szám a hónap 1-én.
Előfizetési díja:
1 forint.

IRODALMI SZEMLE.

KIADÓ ÉS SZERKESZTŐ:
LUGA LÁSZLÓ.

Hirdetések
kétszer hasábozott
petitsoronkint
6 krajczárral
számíttatnak.

Eger. II. évfolyam.

9. szám.

Szeptember 1-én, 1877.

Jámbor szándékok.

II.

A másik csak tervnek maradt irodalmi terv, jelen századunk elejéről, egy, részben a női közönséghez is forduló magyar havi folyóiratra vonatkozik. Címe „Magyar Szaturnos“, szerkesztője, vagy — mint akkori időben divat volt — kiadója Fulnesics János Lajos leendett. — Ismerkedjünk meg legelőször a kevéssé ismert író életével.

Fulnesics 1780-ban, kétségkívül Nagyváradon született, mert „Alvina“ című fordított regényének címlapján magát „nagyváradai magyarnak“ írja, a Tudom. Gyűjtemény pedig, necrologjában ¹⁾ „nagyváradai finak“ mondja őt. — Élete folyásáról keveset találunk feljegyezve, az is többnyire irodalmi munkásságára vonatkozik. Ő e téren korán, bizonyosan 1807-ben, ha nem előbb, lépett fel, és pedig épen a Magyar Szaturnossal, mely folyóiratát ő sajátos nyelvújításainak közegévé is akarta tenni. T. i. irodalmunk azon kora, mely a múlt század két utolsó és a jelen két első tizedét foglalja magában, méltán volna nevezhető a nyelvújítás korának is; mert ezen időben — mint soha máskor, sem azelőtt, sem azóta — minden magyar nyelvű irodalmi munkásnak legfőbb vagy legalább egyik fő célja a nyelv kimivelése és bővítése, szóval a nyelvújítás volt. Ezen törekvés, mely legmagasabb hulláma a Kazinczy korában verte, szelíté Fulnesicset is az irodalom terére: ő mint nyelvújító lépett fel, és legelőször semmivel sem kisebb esz-közzel tett kísérletet, mint egy folyóirással, a Magyar Szaturnossal. De az talán meg sem indult, vagy az első füzet után megszűnt. — Újításait tehát más uton iparkodott a közönség közé hozni: lefordította Schilling Gusztáv egy német regényét ily címmel: „Alvina. Kiadta Fulnesics János Lajos, Nagyvárad Magyar, Pestenn. 1807. Patzko Ferencz József költségével.“ S nemesak lefordítá, hanem a magyar viszonyokhoz is alkalmazá azt, (p. o. színhelye a visegrádi vár) bár elég ügyetlenül. — Nyelvújítása nem annyira új szavak alkotásában állott — ilyet nála csak keveset találunk — hanem leginkább torz összetételekben (p. o. újesztendőnapzat, lepillantat, si-

¹⁾ Tud. Gyűjt. 1823. II. 130. l.

rontullevőség, beképzésérő — fantazia — mellékneveknek főnévül használatában (p. o. sok hirtelennel, sok hihetőséssel — valószínűséggel — a hangfolyás édesje) némely ragozási sajátosságban (p. o. nála a birtokviszony raga mindenütt megtartja a harmadik személyben a j-t, mint épen a fentebbi édesje mutatja) stb. — De a legszörnyebb, amire törekedett, s amit elkövetett, a nemi különbségnek nyelvünkbe való behozatala. Neki testvér férfit, testvérné nőt jelent. Az egész regényben mindenütt olvassuk: őné (Sie) lelkecsné (kis női lélek-hízelkedőleg) szűzné. Sőt virágzóné, hervadóné, szenvedőné — melléknevek, nőnemű főnevekkel egyeztetve. Kiné? szépsége (megszólítás), a virágszalak legszebbeknéje az Immortalia. — De elég! — Ezt ő „nyöstényítésnek“ nevezi. — Markos Mihály volt az első — beszél Fulnesics az Alvina 171. lapján — a ki észrevette, hogy a magyarban a ki csak személyre (tehát mintegy a him és nőnemre) a mely pedig csak dologra (mintegy a semleges nemre) vonatkozik. Ez újmutatás után indul ő (Fulnesics) és divatba kívánja hozni a him és nőnem megkülönböztetését is, annál inkább, miután Peczeli is sajnálja Holmiában, hogy nyelvünk a nemkülönbséget nem tudja kifejezni, s ezen hiánya nyelvünknek a debreczeni grammatika előtt ép úgy feltűnt, mint Révai előtt. — Ezek indokai. — No de merényleteiért meg is kapta a magáét a Mondolatban! Kazinczy után őt illeti a legtöbb ostorcsapás, még Berzsenyi előtt is.

Az Alvina kiadása után hosszú ideig nem találkozunk Fulnesicseszel az irodalmi téren, míg a Tudom. Gyűjtemény első évi folyamában, tehát teljes 10 év után újra fellép, s közli ama folyóiratról külföldi termékekben megjelent ítéleteket. ¹⁾ s még ugyanezen évfolyamban egy bölcsészeti értekezést, melyben Kant, Fichte és Schelling tanait kivált erkölcsi és paedagogiai szempontokból czáfolgatja; tudományos készüllettel mutatja ki azok veszedelmes voltát és hamisságát, és a supernaturalismus védelmére kel. ²⁾

A következő évben ismét egy nagyobb iro-

¹⁾ Tud. Gyűjt. 1817. IV. k. 143. l.

²⁾ U. o. V. k. 44. l. — És Philos. pályamunkák I. k. 1835. 113. l.

dalmi vállalattal találjuk őt elfoglalva: juliusban egy német nevelészetű folyóiratot indított meg „Zeitblätter für wahrer Menschenbildung, zunächsts für kath. Seelsorger.“ De 1819. aprilisától fogva „Sonnenblumen. Ein christlich-religiöses Zeitblatt für Freunde wahrer Menschenbildung“ címet adott annak, s így folytatta a kiadást 1820-ig.

Fulnesics a népművelői pályát is megpróbálta: Budán felsőbb helyről is megerősített leánynevelődet nyitott, mely azonban 1821. márcziusban beszünt. ¹⁾ Ekkor t. i. Fulnesics a bécsi katonai mérnöki akademiához tanárnak hivatott meg a történelem, földrajz és egyéb (valószínűleg a latin nyelv) tantárgyak előadására. ²⁾

És ezen hivatalában érte őt el halála, melynek oka agyvelő bántalom vala, ferfi korának delén, 1823. január 29-én.

A buzgó laikusok e ritka példányának jellemzésére általán megjegyezhetjük, hogy a kath. vallás- és az emberiség minden szent érdekének legbuzgóbb híve és védője, s egyszóval a legnemesebb érzelű ember volt.

Ismerkedjünk meg már most közelebről a „Magyar Szaturnos“ tervével, amint arról az Alviná értesít, melybe a fordítás közé néhány eredeti excursiót is szúrt a fordító. Az illető helyeket betűhíven közöljük, hogy megismertessük az olvasóval Fulnesicsnek sajátos nyelvét és helyesírását is.

Legelőször a 171. lapon találjuk a Magy. Szaturnost megemlítve, hol a fordító a „nyöstényítés“ védelmére irt egy kitérést, s egy beszélgetést közöl, melynek folyamában valaki azt mondja Fulnesicsnek, hogy bizonyos „Sz. A. úr“ kinevette a „F e h é r - s z e m é j n é“ kifejezést, melyet F. legelőször a nevezett lap hirdetésében használt. Kinevette, ugymond, mert „hogy az a M. Szaturnos Hirdetésjében megjelent, azt csak tréfának tartja.“ — „Ne gondolja azon ur — feleli F. — hogy a Magyar Szaturnos nevetet, melyet a Tréfa szül. Igazat nem tudott volna mondani.“ — Majd meg fog hát jelenni ezen újítás más munkában is, mondá F. akkor. És meg is jelent — az Alvinában.

Bővebben és részletesen ismerjük meg ezen folyóiratot a 200. laptól kezdődő másik kitérésben.

Leírásja és Lefestésje 154 a legédesebb és legszebb leánykai Mosojgásoknak; ezen Könyv a már hamvába eseméj Pernyéjébe esett, de mégis valamikor, már

¹⁾ L. az egykorú Schem. Volständ. Beschr. der ... Stadt Ofen, Buda, 1822, 214. l. 1815-ben az már állott: mert ez évben egy nővelő intézetében tartott beszédét F. ily cím alatt adta ki: „Winke für weibliche Erziehungsanstalten meines Vaterlandes. Von J. Ludw. Fulnesics. Erstes Heft. Ofen 1815. 59. L. 8-r.

²⁾ Tudom. Gyűjt. I. 1821. IV. k. 117. l.

akár mikor felébredő Magyar Szaturnosnak második Agjára, a Magyar szép Újságra volt szánva: a sok Többek közt. Már 37 ezen legédesebb és legszebb leánykai Mosojgásokból rézre is van metzve, Bécsi izlésteli Fest kerettel. Tán leszen valaha a Lefordítónak (t. i. az Alvinát fordított F-nek) ojjan Alkalmatosságja, hogy ezen Munkával egészen megkinálhatja a Magyar kitisztított Izlést, a Hazának olvasó Magyar népit a szép mulatságot kereső Urnékat és Szépnéket. A leírásokat részszertint a Lefordító maga, részszertint pedig Társjai szedegették össze különféle izleti Tapasztalásokból.

„Ezen könyvben meg akarta forró tiszteletét mutatni a Lefordító azon tizenhat nagyobb részint grófi és bárói Magyar Szépnékek és Urnéknak is, akinék a Magyar Fehér Szemjének közzül a Magyar Szép Újságra előfizetni méltóztattak. De a Tér, és Környül Állások ezt tőle megtagadták most azzal a Felfüggesztéssel, hogy a legközelebbi Munkájában azt meg tenni igyekszik. Addig is forró Tisztelettel említi a Férjfi Világból *Jekkelfalusy* Önagységának Tettel és Cselekedettel megmutatta buzgó Hazafiságját, améj mind az öt Agra előfizetni méltóztatott. O, ha azon nyoltz Milliók közzül, kik már Hála a Magyar Egeknek! Magyarul beszélnek csak kétezredik Részje is így gondolkozott és cselekedett volna bizony Fojásba jöhetett volna ezen tudós Hazai Intézet mejnek legalább azon bizonyos sikerje lett volna a Hazai és az egész Tudosságra (Litteraturára) nézve, hogy mikép nem kellene a Dolognak lenni. És ezt nem lehet sem minek tartani, mert ami más Valaminek valódilag (realiter) ellenébe van téve, Szó Tükörnek kedvéjért, a Tetszésnek a Nem Tetszés, azt csupa Fogatkozásnak (Hijánosságának) és Megtagadásnak, következőleg Semminek tartani nem lehet, hanem valódi Ellen Teyésnek következőleg valódi Positivumnak . . . (És hasonló modorban tovább is folytatja Fulnesics a semmi és valami fejtegetését, mit ide irni fölösnek tartottam.)

„Azon kétszáz ötvennégy buzgó és valódi Hazafiak, kik mindössze a Magyar Szaturnosra előfizettek örökké felejthetetlenek fognak maradni a Lefordító előtt. Nem maradt ugyan egyik kihirdetett Ag is egészen üresenn, de egyikre sem voltak mégis elegendn; mivel egy egy Agra is legalább ötszáz előfizető megkívántatott volna. Meglehet, és nem csak hihető, hanem igaznak lázós is, hogy a Lefordító más előtte levő előfizetést Kérőkért és Hirdetőkért ezeknek rá maradt Bűnjeikért szenvedett. Így van ez sokszor az Ember Világbann!

„De azonban sokat örvend a Lefordító azon Fájdalomn, hogy a Magyar Szaturnosnak jól kidolgozott Planomjára a Hogy Kell Lennire figyelmetessé tette azokat, kik Saját Szemjeikkel tudnak látni. Még az sem lehetetlen hogy maga a Lefordító a M. Szaturnosnak nem csak

eddig ismeretes őt, hanem még a hátralévő hét Ágja is, amelyek mindég inkább közelitenek a Megéréshez, ismét felebresztheti, és pedig nagyobb szerencsével, mint az Idénn.

„Amennyire Tapasztalás kerületje kiterjedett a Lefordítónak azt vigyázta le, hogy sokann, nevezetesen akikről el lehet mondani méltánn: „Kaz' 'εξοχη“ hangosan sikoltottak a fölött, hogy a M. Szaturnosban sok Homáj, és egyiptomi setétség van. De gondoljuk meg csak, hogy minden Embernek nem lehetett világos a Lefordító, valamint ezen Lefordításjában sem. Mert iszen nem a Könyv Munkában magában amit olvasol, hanem benned, aki olvasol fekszik a Homáj és egyiptomi setétség; minthogy be igen sokszor megesik az! hogy ami Néked setét, az egy Másiknak, ki feljebb áll náladnál a Pallérozottság és legujabb Olvasottság Lajtorjáján, igen is világos

„Azt is ide lehet még gondolni, hogy a Magos nem lehet Alacsony és megfordítva. A Nagyobb Rakás az értelmi Dologokban mindég a Tudósokra bizza magát és nem megfordítva. Így van ez a Beszéllet Dologjában is. A lefordító ezen Lefordításjában is sokszor eltért a Nagyobb Rakásnak ország utjától; kész akarva szokatlan Magyar szófejtéssel (Syntaxis) élt sok Hejt

Alább azután a nyelvújítás jogosultságát indokolja. Jogosan újít — ugymond — mert a régi szokás nincs észérvekkel elegendőleg indokolva.

A szokás erejét és kötelező voltát sem lehet az ő újításai ellen felhozni, mert „a megesmerő Ember Értelem a legtöbb ítélőszék mindenütt“ mely a nyelv szokás felett is itél.

Az sem retenti őt vissza, ha kinevetik.

Ily kellemetlenség miatt „a dolog könnyebb végét fogni“ s abban hagyni a hasznos újítást, gyengesség volna. — Csokonait is kinevették élővénny (vivax) új szaváért, Verseghyt is sok „szép és töves“ felfedezéseieért.

Az emberi természetben van, hogy mindig újra vágy. Jó nyelv szokás nem uralkodik sem a curialis stílusban, sem a tudósok könyveiben, sem a nép közt; mert itt mindenütt nagy a különféség. Sehol sem levén tehát feltalálható a szabályos mérvadó nyelv, annak alkotója „az okos megismerő Értelem.“

* * *

Ennyit tudunk meg, ezen, irodalmunk történetében eddig ismeretlen időszak vállalatáról a Magyar Szaturnosról, magától a szerkesztőtől. — Ezek szerint Fulnesics 1807-ben adta ki folyóirata „Planumját.“ s az már ellenzésre talált, torz újításai következtében. Ő folyóiratát őt, azután még hét, tehát összesen 12 „Ág“-ra tervezte, eszerint kétségkívül havonként volt annak füzetit kiadandó, melyek mindenike más címmel, és ahoz képest másnemű tartalommal is birandott. Megjelent-e az első füzet? Talán. Mert — mint mondja — sokan „sikoltottak a felett, hogy a Szaturnosban sok Homáj és egyiptomi setétség van.“ Tehát látnia kellett azt a közönségnek. De a második füzet — előfizetők hijában — már nem jelenhetett meg. Az után, mit e füzet tartalmáról tudunk, nincs is okunk azt sajnálni. — Nyelvújításai is általános ellenzésre találtak — kinevették. De az irodalom történetébe előtt mind a Magyar Szaturnos, mind Fulnesics nyelvújítási törekvései, ha becsesek nem, de érdekek birnak. *Concilia Emil.*

Szemle.

Bosizio A. Die Geologie und die Sündfluth. Eine Studie über die Urgeschichte der Erde von Athanasius Bosizio, Priester der Gesellschaft Jesu. Mit vier Tafeln. Mainz, Verlag von Franz Kirchem. 1877.

A geologia (földtan) mely földünkkel s a föld különböző részeinek keletkezési módjával, ennek időnkint szenvedett változásaival foglalkozik, csak az újabb korban vivott ki magának helyet a többi rendszeres tudományok közt. Előbb csak katolikus és protestans exegeták szükség-szerűleg foglalkoztak e tudománnyal, amennyiben a szentírásban, különösen a teremtés könyvében előforduló helyeket magyarázgatták. Újabb időben azonban már többen mint rendszeres tudományt karolták fel s mivelték a geológiát. A halhatatlan nevű Humboldt Sándor, valamint a természettudományok egyéb ágaiban, úgy a geologiában is elévülhetetlen érdemeket szerzett ma-

gának; őt e téren Werner már 1787-ben, e szakba vágó kiadott munkájával megelőzte.

Hogyan állott elő a föld? Van-e kérdés, melynek tárgyalásával tágabb mező nyílnék a képzelem tulsapongásának? S minthogy a geologia kiegészítő részét az őslénytan (paleontologia) és kövületisme (petrefactologia) is képezi: ma a geologia sok élénk képzelődő tudós és nem tudós kedvenc tanulmánya. Azonban jól tudjuk, hogy hol a képzelet tulságosan munkás, ott a szerzett képzetek nem felelnek meg mindig a valóságnak; mert a képzelet a tárgyakat idealizálja s alakra nézve egészen új tárgyakat teremt. Így aztán nem csodálhatjuk, ha főleg e tudományban ezifrabbnál ezifrabbnál hypothesisek állítottak fel, melyek e tudományt Mózes geogeniájával ellentétbe helyezék annyira, hogy ma már nem is tartják valamirevaló geologusnak, (?) ki nem ezen keresztényellenes irány kö-

*

vetője, főleg mióta Darwin a „fajok keletkezéséről“ szóló ismeretes theoriájával a paleonthologiában oly nagy hűhót csinált, s a más fejével gondolkozókat megszedítette. Ez iránynak heves védője és terjesztője a magyar papság által is annyira pártfogolt „Természettudományi társulat“ mely csakis ily szellemben irt dolgozatokat vesz fel közlönyébe, ily szellemben irt idegen munkákat ültet át nemzeti irodalmunkba, holott a pozitív vallás szellemében irt gyönyörű művekkel gazdagíthatná a magyar tudományos irodalmat. Előttünk fekszik például Bosizio könyve, melyben, nem tudjuk, az alapos tudományosságot, vagy azon higgadtságot bámuljuk-e, melylyel tárgyát átöleli.

E munka mintegy kiegészítő része szerző ezelőtt kilencz évvel megjelent ily című művének: „Das Hexameron und die Geologie.“ melyben levelek alakjában alkalmazza a geologiai legújabb vizsgálatok eredményét a teremtés történetének magyarázásánál. Kimutatja egyuttal, hogy az újabb geologiai teremtés-elméletek a biblia teremtés-elméletével össze nem egyeztethetők; hogy mindaz, mit a modern geologikus elméletek földünk és a szerves lények előállása és fejlődése történetéből előadnak, csak merő bizonytalanság és ráfogás, következésképp a kinyilatkoztatott teremtés-történet valódi értelmének megértésére követhető utmutatást nem nyújtanak. Mit szerző kilencz évvel ezelőtt irt könyvében állított vagy kétségbe vont, azt jelen munkájában bebizonyítja. „Napjainkban, mondja szerző, igen sokat beszélnek a szilárd és dönthetetlen geologikus vizsgálódások eredményeiről, de csak keveset ügyelnek azon szükséges különbségre, mely a tapasztaláson alapuló földisme, őslénytan és a földképződéstan között létezik. Összetévesztik a valódi földismeit és őslénytani tényeket, melyek kétségbevonhatlanul igazak, földünk és a szerves lények előállása és kifejlődés-történetéről felvetett föltevésekkel. Feledik, hogy mihelyt a természettudós a földképződés-tan mezejére lépett, szükségkép a bebizonyíthatatlan és önkényes föltevések zsákutcájába jutott.“

Nehogy azonban olvasói közül valaki azt higgye, hogy szerző a földisme és őslénytan kétségbevonhatatlan tényeit művében ostromolni fogja, már előszavában kijelenti, hogy ez távol van tőle, sőt e vizsgálódások műve megírásában neki alapul szolgálnak. Szerző a geogonia ingoványaira jutott tudósok ellen intézi művét, kik úgy beszélnek földünk és a szerves lények előállása és fejlődése történetéről, mint dönthetetlen igazságokról. Ő ezek ellenében az özönvizet úgy tünteti fel, mint egy nagyszerű földtani eseményt, melyet aztán a geognosia, a paläontologia és a kinyilatkoztatás világánál magyaráz.

A mély tudományossággal irt munka 284 lapra terjed s 16 cikkben éles kritika alá veszi a legérdekesebb földtani elméleteket. A mű becsét emelik azon felvilágosító jegyzetek és a négy

színes geologikus tábla, melyek a munka végéhez csatolva. E munkát minden művelt embernek, de különösen ajánlhatjuk az exegetáknak. A magyar természettudományi társulat pedig nagy szolgálatot tenne irodalmunknak, ha e nagybecsű munkát magyarra fordíttatná.

Harsányi Pál **Felfordított állami lét.**

Kiadó-tulajdonos Harsányi Elek. Budapest. Tettey N. és társa. 1877. 8. r. 394. lap. Ara 2 ft. 80 kr.

Nem érünk rá, de lapunk kerete is szűk arra, hogy minden irodalmi korshajtást fölkeressünk s olvasóinknak megmutassunk. A jelen művet is csak azért említjük fel, mert sajátságosabb észjárást s még sajátságosabb törekvést alig olvastunk, mint H. P. könyvében. Szerző maga is bevallja, hogy amit ir, az „képtelenkedő beszédnek és különözösködő észjárásnak tünhetik fel,“ s még is 394. lapon, igazán felfordított észjárással bizonygatja, hogy a mai állami lét felfordított s ha „megállíthatná szava a mai törvényhozást s kormányzást, azt kiáltaná: Egy lépést se tovább az eddigi uton! hanem kéressék fel a monarcha az eredeti szervezet visszaállítására.“ Neki minden rossz, a mi ma van; ő a magyar nemzetet vissza akarja vezetni ősi institutiójára, miután egyedül csak az ősi szervezet volt dicső, remek, az „tökéletes alapon állt.“ A mai ránk erőszakolt idegen, felfordított alapon imbolyog.

Hogyan akar az öreg ur (mert fiatal koráról is szól) mindnyájunkat ősmagyarokká tenni? azt a sok szép (?) eszmét le nem írhatjuk. Hogy kivihető-e vagy sem? azt a publicisták- és politikusokra bizzuk; mi csak könyvének azon része ellen szólalunk fel, mely általában a mai vallások, de különösen a keresztény kath. vallás ellen nagyon irányozva.

Nagyon természetes, ha mindenben, ugy a vallásban is az ősmagyar vallást akarja elfogadtatni a nemzettel.

Könyvének első cikkében „Az állam jogosztogatása“ czim alatt, mindjárt az első lapon a theokraták ellen fordul s badarul elmondja, hogy Isten statust nem teremtett, pedig ő csak az Isten hatalma alatt szeretne lenni, mert Istennek annyi adóra és illetékre nincs szüksége, mint a monarchának; az Isten statusa csak az egy akol elvén alapul, de már ebbe az akol-statusba ő nem szeret bemenni; de még e status-alkotásban is kontárkodónak mondhatja valaki Istent, mert még mai napig sem hozta belé az emberiséget stb.

Az első cikkről átugrunk az utolsó-előttire, melynek czime: „Kifejlődés szellemi tekintetben.“ Az előbbi néhány sor után képzhetni, mit mindent összehord itt H. P. ur. E cikkben kiválóan a vallással foglalkozik. Összehasonlításokat tesz a magyarok ősi és a Jézus

vallása között s mindig azon következtetésre jut, hogy amaz előnyösebb s fönségesebb ennél.

H. P. ur felállítja a tételt, hogy az ember végtelen tudnivágyó s pár sorral lejjebb írja, hogy „a kereszténynél nincs ez a tudásvágy, mert neki már gyermekkorában legegyszerűbb is a hittanok oltatnak elméjébe, melyeket megítélni s megvitatni nem képes és így vakon belé rögzének. Annyira megszokja, hogy mire felnővekszik, eszébe sem jut a hiedelem tárgyairól elmélkedni stb.

Gunyolva megy végig az egyház tanain, hogy az ő s vallás magasztos (?) fogalmait jobban megvilágítsa.

Lehetetlen oly dolgokról írni valakinek, amelylyekről fogalma sincs. Már Pedig hogy H. P. ur soha sem forgatta a sz. atyák iratait s az evangelistákat is csak hirből ismeri, mutatják a 353 lapon irt sorai, melyek szerint a 4 evangelistát csak a sz. atyák válogatták ki a tanítványok közül, azon elvből indulván ki: mit sem tesz, ha az egyik evangelista ellent mond a másikkal, sőt úgy jó, mert ha az egyik nem igaz, akkor igaz a másik. — E badarságok czáfolatába nem bocsátkozunk, mert látjuk, hogy nem oly iróval van dolgunk, kivel komoly szóba lehetne bocsátkozni.

Szerző tudatlan naivitással gunyolódik templomaink fölött. Terhesnek, sőt nevetségesnek találja azt, hogy még mindennapi kenyerünket is minduntalan Istentől kérjük. A sz. mise áldozatot nevetségessé teszi, hogy az ő s magyarok áldozatát dicsőíthesse. Durva tollal, faragatlan észjárással, izetlen élcezzel bírálgatja a kath. vallást teljes másfél iven. Nyakára hág a theológiának, mely szerinte még mythosnak is silány prózai férezelet, mert a mythosnak legalább nagyigazságokat tartalmazó értelme volt. Hasonlóan bánik el a történelemmel is.

H. P. könyvét átlapozva, saját szavait alkalmazzuk szerzőre, mely könyvének minden lapjából írja, hogy: A komoly tudomány őt nem érdekli, mégis a magyar kifejelettséggel dicsekszik az önhitség.

Vurdies I. *Introductio in sacros libros N. T.*, quam scripsit Samuel Márkfi, Presbyter quondam Ord. S. Ben., AA. LL. et Philosophiae, nec non SS. Theologiae doctor, professor et rector Univ. Pest. Emendavit et auxit Ignatius Vurdies. Ejusdem ord. presbyter, SS. Theol. doctor, studii biblici utriusque foederis in lyceo archiabbatiali professor. Pars generalis. Győr. 1877. 8. r. 228 lap.

Egy művet ragadott ki a feledés köréből és adott által az érdekelt közönség kezébe Vurdies úr, mely mű megérdemelte a fáradságot, költséget és az új kiadást. Elismeréssel adózunk az irodalom terén a férfiúnak, ki elméjének sok munkával szerzett kincsét embertársai előtt megnyitja,

igen, ki önálló termékkel gazdagítja az irodalmi tért. Úgy hiszem, nem kevésbbé érdemes elismerésünkre az is, ki lelkesülni tud a dicső elődök művein, nemesak, de e nemes lelkesedéstől indítatva egyszersmind tette is határozza magát: a kortársak és utódok számára megmenteni e műveket, s végre ezen elhatározás kivitelére elég erővel is rendelkezvén, e műveket csakugyan életbe lépteti, közhasználatra bocsátja. Ezt tette V. úr, midőn M. S. 1856. megjelent „Introductio in s. libros N. T.“ czimű művét ismét kiadta. Azért elismerés neki, igen kétszeres elismerés, mert hézagot is pótol kiadott műve.

A mi a könyv berendezését illeti: a tárgy természetéből kifolyólag találjuk az egyes tételeket coordinálva. Először is meghatározza, mit értünk az „Introductio“ alatt. Nem habozunk itt kifejezni azon ohajunkat, bár ne került volna ki V. úr figyelmét a „definitio“-nak, véleményünk szerint, nem épen sikerült volna; lévén a könyv iskolai használatra szánva, a „definitio“-nak nyitabbnak kell lenni. Különbösen ezen szerény észrevételünk alól kimentti V. urat azon kijelentése: „Quum autem in animo nobis haud fuerit, opus principalis sua forma exuere, facile intelliges, cur plura, quae mutari poterant, intacta reliquimus.“ Az „Introductio“ meghatározását követi annak korszerinti kifejlődése. E tér kiművelését és felkarolását a szükség, az idő szülte. T. i. midőn az eretnekek megtagadták az egyes sz. könyvektől azok isteni eredetét, valódiságát, hitelességét, épségét, az egyház lelkes bajnokai, az egyházi írók és atyák síkra szállottak elleneikkel beszélőkkel és irataikkal a sz. könyvek érdekében. Helyes összefüggéssel, e tollharczban a sz. iratok körül érdemesült bajnokok közül külön tételben emlékezik meg sz. Jeromosról, „Studii biblici princeps et patronus: s. Hieronymus doctor ecclesiae“ czim alatt. Elmondja, mely tulajdonai emelték a jeles egyházatyát korának bámulat tárgyává, őt, kinek számtalan a szentírást megvilágító művei sz. Péter utódjai és általában az egyház iránti ragaszkodás és szeretet tüzétől lángolnak. „Cathedram Petri et fidem apostolico ore laudatam censui consulendam... apud vos solos incorrupta patrum servatur haereditas.“ „Quid necesse est in manus sumere, quod ecclesia non recipit.“ És most következik az „Introductio“ tulajdonképi tárgya. Értekezik az újszövetségi könyvek isteni eredetéről, valódiságáról, épségéről, hitelességéről. Szól az újszövetségi sz. iratok eredeti nyelvéről, a különböző nyelveken megjelent újszövetségi fordításokról. Terjedelmes értekezést találunk különösen a magyar fordításokról. Nagy szorgalommal összeállított szemelvényt találunk e könyvben az újszövetségi ugynevezett „Lectiones variantes“-ekből, valamint a jelesebb hit- és erkölcsi helyekből. A függelék a következő három codex: „Codex 78. Musei Pestinensis,“ „Codex 86, Lycei Posoniensis“ és „Codex 100. Universitatis

Pestinensis“ történetét és ismertetését tartalmazza.

E tankönyv nyelvezete, előadása általában könnyű, világos; több helyen emelkedett, tömött; vallásos ihlettségtől áthatott, és ép azért ilyenmű érzelmek felkeltésére alkalmas. Tanít, oktat, buzdít.

A kiadó alkalmilag tekintettel van a könyv első megjelenése óta időközönként kiadott hason művekre; különösen: IX. Pius 1869. okt. 12. kiadott „Apostolicae Sedis moderationi“ constitutió-jára; a vaticáni sz. zsinat határozataira; Dankó, Kaulen, Haneberg, Reusch stb. munkáira.

Tankönyvül máris elfogadtatott e munka Bpsten báró Hornig Károly egyetemi tanár úr által; lovábbá Győrött és Zirczen. Az első rész ára 1 ft. 25 kr. Kapható egyedül szerzőnél Pannonhalmán.

Szulik József Rövid világtörténelem. Tanítóképző intézetek, polgári- és felsőbb népiskolák használatára összeállította Szulik József. Kalocsa, 1877. Malatin és Holmeyer 8. r. 156. lap. Ára 80 kr.

A szerény szerző könyvecskéje előszavában, de czimlapján is csak a könyv összeállítójának nevezi magát; de ha mások, kik történelmet irtak, a mű szerzőjének nevezhetik magukat, ezt Sz. ur is bátran tehette volna. E rövid világtörténelemről sokat nem irhatunk, legyen elég csak annyit mondanunk, hogy szerző a világtörténelemből arányos anyagot vett ki, épen annyit, amennyi egy ily tankönyvbe elég. A munkácska beosztása igen helyes; irálya tiszta magyar, élénk és magvas, de nem dagályos s így könnyen érthető.

A legújabb kort, melyet a francia forradalommal kezd meg, 16-lapon röviden levezeti egész az 1870-ki francia-német háborúig. Csak azt sajnáljuk, hogy tartalom-lapot nem nyomtatott a munkához.

Melegen ajánljuk e művecskét iskolaigazgatóink, tanáraink, a lelkészek és tanítók figyelmébe, mert nemcsak mint iskolakönyv használható, hanem nép- és iskolai könyvtárainkban is mint élvezetes olvasmány foglalhat helyet.

Könyvészet.

- A MAGYAR KORONA ORSZÁGAINAK HELYSÉGNÉVTÁRA. A minist. megbizásából és az orsz. m. statist. hivatal közreműködésével szerk. Kollerffy Mih. 7 ft. 50 kr.
- BABICS K. Széptan vagy aesthetika. II. kiadás. (Pozsony). 2 ft. 40 kr.
- BARDENHÉWER O., Der hl. Hyppolytus von Rom. Commentar zum Buche Daniel. Ein literärgeschichtlicher Versuch. Gr. 8-o. (Freiburg. Herder.) 1 ft. 30 kr.
- BIBLIOTHEK, theologische. XIII. gr. 8-o. (Freiburg. Herder.) 3 ft. 90 kr.
- COZZA, JOSEPHO, Sacrorum Bibliorum Vetusissima Fragmenta. Graeca et Latina ex Antiquis Codicibus. (Rom. Spithöver.) 5 ft. 20 kr.
- EHRLER J., Apologetische Predigten über die Grundwahrheiten des Christenthums, gehalten in der Metropolitankirche zu U. l. Frau in München. Gr. 8-o. (Freiburg. Herder.) 2 ft. 93 kr.
- FLAMMARION C., Les terres du ciel. Description astronomique, physique etc. des planètes. . . et de l'état probable de la vie de leur surface. Gr. 8-o. (Paris. Didier.) 5 ft. 20 kr.
- GATT G., Beschreibung über Jerusalem und seine Umgebung. Gr. 8-o. (Leutkirch. Roth.) 2 ft. 60 kr.
- HALLER KÁR. tr. Gazdasági jogisme. 1 ft. 60 kr.
- HORNIG KÁROLY br. Egyházi beszéd, melyet szent István király ünnepén 1877-i auguszt.

- 20-án a budai es. s kir. várórség templomában mondott báró Hornig Károly, esztergom-főmegyei áldozár. hittudor, m. kir. egyetemi ny. r. tanár, pápa ő szentségének t. kamarása. Budapest, 1877. Kocsi Sándor könyvnyomdája. 8. r. 20 lap
- HORVÁT JÁNOS, Józsefet irigységből eladják testvérei. Bibliai beszéd a Teremtés könyvének XXVII. része fölött. Horvát János, róm. kath. áldozópap, hitoktató. Eger, 1877. 8-r. 20 lap. Ára ?
- JUNGMANN I., Theorie der geistlichen Beredsamkeit. Academ. Vorlesungen. Gr. 8-o. (Freiburg. Herder.) 1 ft. 56 kr.
- KÖZIGAZGATÁSI DÖNTVÉNYTÁR. Szerk. Dárday és többen. I-ső folyam. 2 ft.
- KURZ A., Der Episkopat, der höchste vom Presbyterate verschiedene Ordo. Gr. 8-o. (Wien, Braumüller.) 1 ft.
- MAJLÁTH, C. J. GRAF, Gott, oder die Berechtigung des persönlichen geistigen Principes in der Schöpfung gegenüber der materialischen Anschauung. Gr. 8-o. (Wien. Kirsch.) 1 ft.
- PATISS G., Die Thränen Christi offenbaren die Gefühle seines Herzens. 8-o. (Regensburg. Pustet.) 1 ft. 27 kr.
- PRÖLL, LAURENZ, Geschichte des Praemonstratenserstiftes Schlägl im oberen Mühlviertel. Gr. 8-o. (Linz. Ebenhöch.) 3 ft.

PRUNER, dr. J. E., Lehrbuch der Katholischen Moraltheologie. Mit bischöflicher Genehmigung. Gr. 8-o. (Freiburg. Herder.) 4 ft. 55 kr.
 QUADRUPANI, P. C. J., Barnabit, Anleitung zur Beruhigung furchtsamer Seelen in ihren Zweifeln. Aus dem Italienischen von Dr. E. Bierbaum. 12-o. (Freiburg. Herder.) 48 kr.
 RENDELETEK TÁRA. 1877. 4-ik füzet. (Bpest.) 50 kr.
 SALAMON FER. A magyar hadi történethez a vezérek korában. (Bpest.) 2 ft.
 SAMMELMAPPE Pedagogische. Die ästhetische Bildung in der Volksschule v. G. A. Hennig. (Leipzig. Sigmund u. Volkening.) 65 kr.
 SCHEURL, A. v., Die Entwicklung d. kirchlichen Eheschliessungsrechts. Gr. 8-o. (Erlangen. Deichert.) 1 ft. 95 kr.
 SCHMID, H. P., Catalogus Codicum manuseriptorum in bibliotheca Monasterii Cremifanensis Ord. S. Bened. Asservatorum. In memoria

anni a fundato monasterio MC. jubilaei. (Linz. Ebenhöch.) 80 kr.
 TALABÉR JÁNOS. A kath. kereszténység az ő sz. cselekményeiben, időiben és helyiségeiben stb. Zollner ev. János után Talabér János. I. egyházi évfolyam, 4-ik füzet. Az I. kötet vége és a II. kötet kezdete. Budapest, 1877. Tettey Nándor és társa. Lásd Irod. Szemle 2-ik szám 14. lap.
 TODT R., Der radikale deutsche Socialismus u. die christl. Gesellschaft. Versuch einer darst. des socialen Gehaltes des Christenthums u. d. soc. Aufgaben der christl. Gesellschaft auf Grund einer Untersuchung des Neuen Test. Gr. 8-o. (Wittenbg. Rust.) 3 ft. 90 kr.
 WEDEWER H., Eine Reise nach dem Orient. 8-o. (Regensburg. Manz.) 3 ft. 51 kr.
 ZSCHOKKE, Dr. H., Theologie der Propheten des Alten Testaments. (Freiburg. Herder.) 5 ft. 85 kr.

Irodalmi vegyesek.

— Az egri egyházmegyei irodalmi egyesület választmányának aug. 9-én tartott üléséből érdekesnek látjuk a következőket megemlíteni. A májusban tartott közgyűlés azzal bizta meg a választmányt, hogy a nép számára szánt olvasmányok kiadását kezdje meg. A választmány javaslatadás végett egy bizottságot küldött ki; a megindítandó népies vállalat ügyében tett bizottsági jelentés folytán a választmány a népszerű olvasmányok megindítását elhatározta s a megindítandó vállalat szerkesztésére Luga Lászlót, a „Népujság“ s „Irodalmi Szemle“ szerkesztőjét kérte föl. A vállalatra vonatkozó részletek a kibocsátandó előfizetésre való felhívásban fognak közöltetni. — A fentebbiek kapcsán Katinszky Gyula indítványozza, terjeszsze ki az egyesület figyelmét az ifjúsági iratokra, mint a mely téren kath. irodalmunknak nagy szolgálatokat tehet. Kéri, küldjön ki a választm. néhány tagot e kérdés tanulmányozására, kik javaslatot adjanak aziránt, mit tehetne az egyesület e tekintetben. Ezzel kapcsolatban a már sokhelyütt foganatba vett iskolai könyvtárakról tevén említést, igen czélszerűnek vélné, ha az irodalmi egyesület könyvjegyzéket készítené, melybe felvételnének mindazon könyvek, melyek a felállítandó kath. iskolakönyvtárak részére ajánlhatók volnának. A választmány meg levén győződve mindkét indítvány fontosságáról, Luga L. Vincze A. Katinszky Gy. és Debreczeni J. vál. tagokat megbizva, nyujtsanak be véleményes jelentést, illetőleg javaslatot aziránt: a) mit tehetne az egyesület a maga részéről, hogy kath. ifjúsági irodalmunk nagyobb lendületet vehessen? b) állítsák össze azon könyvek jegyzékét, melyek a kath. iskolakönyvtáraknak ajánlhatók. Mint látszik, e választmány igen szép kérdésekkel

foglalkozott, s ha az itt említettek, a mire alapos remény van, megvalósítja, felette nagy szolgálatokat fog tenni kath. irodalmunk ügyének.

— Németországban jó ideje azon gondolattal foglalkoztak, hogy a centrumpárt kitünőbb szónokainak, kivált katolikus kérdéseket megvilágító beszédeit egybegyűjtve kiadják. E vállalat életbeléptetése azonban sok nehézséggel járt, mert a beszédek polemicus részét nehéz megérteni, ha egyszersmind nincs szem előtt azon beszéd, melyet a szónok czáfol. Találkozott azonban avatott író, ki a jelentékenyebb beszédeket kiemelte polemicus alakjokból, úgy hogy azok a napikérdésekről tartott értekezések gyanánt állnak az olvasó előtt. E pártolásra méltó mű most van sajtó alatt Essenben, és e czímet viseli: *Parlamentarische Denkwürdigkeiten.* 400 terjedelmes kivonatot hoz; legalább is százat Windhorstól és ötvennél többet Mallinkrodtól. A tárgyak ekként csoportosítvák: 1) Az állam és működési köre; 2) az egyház és hivatása; 3) az egyház és állam közti viszony; 4) a clerus és föladata; 5) szerzetes-ügy; 6) iskola és oktatás; 7) polgári házasság; 8) a sociális kérdés; 9) centrum-fractio. A munka, melyet Schumacher állított össze, szeptemberben hagyja el a sajtót; 20 nyomtatott ivre terjed; ára 2 $\frac{1}{2}$ márk.

— Figyelmeztetjük t. olvasóinkat a Benziger kiadásában füzetekben megjelenő következő czimű gyönyörű műre: „*Rom. Die Denkmale der ewigen Stadt.* Von P. Albert Kubn. E mű 20 füzetben, 690 képpel fog megjelenni; egy füzet 80 Pfennig. Eddig már 4 füzet jelent meg. Az első füzet oly kelendőségnek örvendett, hogy a kiadó egymásután háromszor újra nyomatta.

— Kodolányi Antal általa okt. 1-én megindítandó „Egészségtani Lapok“-ra hirdet előfizetést. Az „Egészségtani lapok“ október 1-től kezdve minden hó első napján, egy ív terjedelemben fog megjelenni. Előfizetési díj: félévre 2 frt, egész évre 4 frt, amit legcélszerűbb „postautalvánnyal“ küldeni be, melyre az előfizetők neve lakása s az utolsó posta, olvashatólag jegyzendő fel. Az előfizetési pénzek Kocsi Sándor nyomdajajdonoshoz, Budapest országot 39. sz. kell küldeni,

a hová a lap szellemi részét illető küldemények is küldendők.

Ha e lapok pótolni fogják a 60-as években Dr. Pete Zsigmond által kiadott „Egészségi tanácsadó“, akkor méltó lesz a pártolásra.

— Mindszenty Gedeonnak állítandó siremlékre aug. végeig begyűlt 177 ft. 9 kr, 4 db. cs. arany és 3 db régi ezüst huszas. Az adakozók nevei az „Egri Egyházmegyei Közlönyben.“ közöltettek.

HIRDETÉSEK.

Az egri érs. lyceumi könyvnyomdában következő EGYHÁZI BESZÉDEK

k a p h a t ó k :

VINCZE ALAJOS, egri főegyházi hitszónok s tanítóképezdei igazgatótanár **Ünnepi egyházi beszédek.** Eger, 1877. 1 ft. 50 kr.

FÜSSY TAMÁS, **Halotti beszédek.** Eger, 1875. (II. kiadás.) 1 ft.

OROSZ ADÁM, **Jézus hét szava** nagybőjti beszéd-folyam és a halhatatlanság vigasza egy alkalmi halotti beszédben. Eger, 1860. 40 kr.

KOLOSSVÁRY SÁNDOR, **Népszerű egyházi beszédei** az év minden vasárnapjára és Mária hat ünnepére egy-egy beszéddel. Eger, 1875. Első kötet. 2 ft.

KOZMA K. **Májusi virágok** szűz Mária életéből s néhány alkalmi beszéd. — Az egri főegyházmegyei hatóság jóváhagyásával. Eger, 1863. 8-r. 222 lap. 1 ft.

MINDSZENTY GEDEON, **Ünnepi s alkalmi egyházi beszédek.** Függetlenül **hat Mária-beszéddel.** Eger, 1872. 8-r. 472 lap. 3 frt.

ROSZTÓCZKY IMRE, **Vasárnapi és ünnepi egyházi beszédek.** Kézi könyvül a falusi nép lelki szükségéhez alkalmazva. — Négy évfolyam. Egy-egy folyam ára 2 ft.

Nagybőjti és májusi-beszédek, melyeket mondott Katinszky Gyula, egri főmegyei áldozár és képezdei tanár. Eger, 1871. Leszállított áron 50 kr.

SZABÓ IMRE, **Néphez alkalmazott egyházi beszédek** az év minden vasárnapjai s ünnepeire.

Második évfolyam I—V. kötet. Egy-egy köt. 1 ft. Pótlék-kötet az első évfolyamhoz. 1 ft.

Vasárnapi és ünnepi Homiliák a szentatyák nyomán készítette Majer József, néhai székesfehérvári kanonok; a szerző alkalmi beszédeivel megtoldva újonnan kiadta Ihász Gábor. Eger, 1856. I. köt. 8-r. 401 l. II. köt. 8-r. 485 l. Mindkét kötet 3 ft.

A kath. meggyőződés ereje sz. István első magyar királyban. Egyházi beszéd, melyet az egri főegyházban 1862. aug. 20. mondott Mindszenty Gedeon. Eger, 1862. 8-r. 16 lap. 20 kr.

MAGYAR FERENCZ, **Ő Szentsege IX. PIUS** római pápa által 1847-ben engedett jubileum emléke; s a keresztény szeretet és könyörületesség hangjai. Négy szent beszéd. Eger, 1847. 8-r. 66 lap. 25 kr.

MAGYAR FERENCZ, **Sz. István.** Magyarország első apostoli királyának áldott emlékezete. Két szent beszéd. Eger, 1859. 8-r. 24 lap. 20 kr.

MAGYAR FERENCZ, **Menyegzői repkény,** vagy a boldog házasság alapja s feltételei. Két szent beszéd. Eger, 1860. 8-r. 16 lap. 15 kr.

TARTALOM:

Jámor szándékok.

Szemle: Bosizio. „Die Geologie

und die Sündfluth.“

Harsányi P. „Felfordított állami lét.“

Vurdiés I. „Introductio in sacros

libros N. T.“

Szulik József. „Rövid világtörté-

nelem.“

Könyvészet.

Irodalmi vegyesek.

Hirdetések.

A megrendelések teljesítésére ajánlja magát **Szolcsányi Gyula**, könyvkereskedő Egerben.

Nyomatott az érseki lyceum könyvnyomdájában, Egerben, 1877.